

OM VÄRNPLIKT ÄR SVARET, VAD ÄR DÅ FRÅGAN?

Varför har Finland kvar värnplikssystemet? Det kan inte bero på militära överväganden, menar **Glen Grant** som kritiserar en finländsk helig ko.

Text: Glen Grant

” För varje man som Caesar ställt upp har Pompejus rekryterat tio. Matematiken är utan nåd”, sade **Marcus Antonius**. Det är sant att kvantitet på slagfältet historiskt sett alltid haft en alldeles egen kvalitet. Denna militära maxim var utan vidare sann till slutet av 1800-talet, då en revolution i militär teknik inträdde. Geväret och senare kulsprutan förändrade krigets ansikte. Sedan dess har flygplan, stridsvagnar, raketer, mörkerutrustning och nu iPad, social kommunikation och förlösa flygplan alla ökat förändringstakten. På många sätt är den gamla principen fortfarande sann, men bara om båda sidor är tekniskt likvärdiga. Om den ene är markant tekniskt överlägsen kan antalet soldater bli meningslöst och soldaterna bara munnar att mata, allt eftersom striden passerar förbi dem snabbare än de kan reagera. Antalet soldater med rätt träning i stridskrafterna måste motsvaras av förstklassig utrustning, kommunikationsmedel, vapen och ammunition. I nuläget kan den finska strukturen sägas vara tungt felbalanserad till fördel för kvantiteten på kvalitetsens bekostnad. Landet har inte längre råd med den senaste utrustningen eller övningar för ens en liten del av reserverna. Det är en utmaning för alla länder att nå rätt balans i detta, men när pengarna inte finns är logiken klar: Den militära modellen måste förändras, och politikerna borde visa vägen genom att ge en klar riktning för vad som ska göras. Att hoppas att förändringarna ska försvinna är politisk försumlighet.

Sedan andra världskriget har fördelarna och nackdelarna med en värnplikt som ger ett stort antal reserver debatterats mycket lite i Finland. Skälen till värnplikten har rört sig från goda militära anledningar till någonting som närmar sig religiösa dogmer. När försvarsmakten återuppsattes fanns en önskan att återetablera den nationella viljan, bygga upp de väpnade styrkorna till en kraftfull storlek och skapa avskräckning mot Ryssland. Modellen som valdes byggde på kvantitet, en konstruktion från första världskriget. Denna hade då, och har fortfarande, ett entusiastiskt stöd från den finska väljarkåren.

Denna tidiga modell var förvisso framgångsrik i det inledande skedet av stridskrafternas uppbyggnad och bidrog starkt till utvecklandet av nationell vilja. I det avseendet utvecklade Finland något anmärkningsvärt. Men detta var då,

inte nu. Samtidigt som militären sysslade med att utveckla modellen förändrades världen och militära konstruktioner omarbetades. Den valda modellen var militärt helt bristfällig. Detta förstods inte av varken den äldre pensionsfärdiga generationen officerare som satt den i verket eller de yngre militärer som försökte få den att fungera, utan att det var deras eget fel. För det första var det en modell som var äldre än landet självt, och den misslyckades med att ta hänsyn till de effekter som teknik, ekonomi, det förändrade världsläget och internationella operationer hade och har på det militära livet. För det andra var den matematiskt omöjlig att genomföra. Blotta antalet reservtrupper som behövde utrustas, utbildas och övas skulle ha drivit vilket land som helst i konkurs innan man ens nått halvvägs. Inget land kan klara av den här sortens pyramidspel för sina försvarsutgifter under någon längre tid. Finland har gjort det uppseendeväck-

Om den ene är markant tekniskt överlägsen kan antalet soldater bli meningslöst och soldaterna bara munnar att mata.

ande bra, men de verkliga bristerna har hållits dolda. För det tredje producerar programmet inte soldater med tillräckligt stridsvärde för annat än de mest grundläggande militära uppgifterna. Den allmänt antagna akademiska sanningen är att 10 000 timmars övning krävs för att bli bra på något. Ingen värnpliktig kan någonsin uppnå detta i ens en liten del av det som krävs av dem. Unga officerare kan inte skaffa sig de svårare färdigheterna i att balansera mänsklig samverkan mot stridens krav, för de behöver en erfaren och stabil förbandsmiljö där dessa krävande och komplicerade militära aktiviteter kan övas. Även om förbanden vore yrkesförband kan inte det antal officerare som i nuläget deltar i operationer tillfredsställa det här behovet.

Hela det nuvarande systemet är inriktat på repetitionsinläring och hela processen börjar om varje år. Officerare kan aldrig utvecklas i den här sortens värld. De är svältfödda på de grundläggande påfrestningar som krävs för att mentalt växa och blomstra. De kan aldrig utveckla de relationer med soldater som behövs för att lära sig verkligt ledarskap, för så snart de har börjat utveckla en ung soldat och lärt sig något om dennes karaktär rycker personen ut och syns aldrig till

igen. Relationen mellan officerare och soldater kan aldrig utvecklas till den verkliga tillit och vänskap som en bra försvarsmakt kräver. För att utvecklas i en militär miljö, oavsett grad, behövs mycket idrott och tävlingar tillsammans, regelbundna friformsövningar år efter år, spännande träning utomlands och riskfyllda operationer med kvalificerade allierade. Utan allt detta har organisationen helt enkelt inga fasta mänskliga grunder.

Den modell som ursprungligen valdes blev för dyr så snart utrustningen behövde ersättas med modernare redskap. Från och med 1998 har systemet ändrats flera gånger i ekonomins kalla strålkastarljus. Dessa ändringar har varit ett lappverk snarare än någon principiell förändring från rötterna. En sådan metod har sina gränser. Det finns redan knappa resurser för repövningar på grund av att systemet åter upp sig självt för att hålla sig vid liv. Ytterligare påfrestningar har tillkommit av andra anledningar. Det innefattar försämringar i rekryternas hälsolägen och i deras grundläggande färdigheter, som i skidåkning. Lägg till detta officersutbildningens föråldrade modell och bristen på förändringar i personalförsörjningssystemet. Individuellt sett är många delar av den finska militära utvecklingsmodellen av världsklass, men som en del av det större systemet skapar de inkonsekvenser och institutionell stress.

Värnpliktsutbildningen är gjord för den lägsta gemensamma nämnaren och är därför tråkig, långsam och utan utmaningar för de bästa soldaterna. De värnpliktiga ser detta tydligt, och jag misstänker att Finlands fiender också gör det. Reformen av armén är idag inte en politisk lyx utan en militär nödvändighet.

Att träna en armé på ett modernt sätt med värnplikt och stort antal som grund är omöjligt.

Den närmast religiösa känslan för att en yrkesarmé är dålig för Finland ignorerar det enkla faktum att landet redan har en yrkeskår med officerare och underbefäl, och många av dem kan väl jämföras med deras kollegor i NATO och i andra länder. Det är bara arméns soldattjänster som fylls med värnpliktiga eftersom stora delar av flottan och flygvapnet redan är anställda. Den sterila debatten om det här har blivit känsloladdad, och känslorna går ofta före förnuftet. Politiskt betyder detta att de grundläggande problem som kommandören för försvarsmakten ställs inför (och de är många) inte kan tas upp utan att denne ses som en förrädare. Jag antar att de som vill ha kvar värnplikten har något annat än bara militär kapacitet i tankarna.

Den här artikeln försöker ta upp de här innersta känslorna. Om Finland inte kan föra debatten på en nivå där verkligheten inte alltid grumlas av känslor löper försvaret helt enkelt en stor risk för ett betydande misslyckande. Utan ett brett politiskt stöd för förändringar i alla former kan inte kommandören för försvarsmakten genomföra de hårda åtgärder den behöver för att få en fungerande framtida armé och balansera ekonomin. Detta skulle glädja våra fiender och inte ge något gott till landet.

Finland fruktar med rätta den ryska björnen framför allt annat. Ryssland gör inget för att minska den rädslan. Den

säkerhetslösning som avvisats år efter år är att gå med i NATO. Detta medför vissa förpliktelser, som att delta i pågående operationer och i NATO:s snabbinsatsförband. NATO kräver också reformer och styrkemål som Finland måste leverera. Dessa mål ges till varje NATO-land och är krävande och dyra även för länder som Frankrike och Storbritannien. Dessa uppgifter kräver utveckling av rörliga, vältränade och välutrustade styrkor som är gripbara omedelbart, inte stora reserver av värnpliktiga som tar lång tid att göra något användbart av. NATO har ett överskott av sådana organisationer som helt enkelt inte är tillgängliga för olika uppgifter. Ukraina, som står utanför NATO, och Tyskland har insett detta och genomför förändringar.

NATO är som politiskt system ett moment 22. Det måste finnas ett fullt förtroende för det för att försäkra sig om fördelarna. Ju mer Finland skulle bli invävt med andra länder på den internationella scenen, desto svårare skulle det bli för en fiende att skilja landet åt från någon annans avgörande intressen. Detta skulle innebära att delta i fler operationer och synliga aktiviteter, men det är i alla NATO-länders intressen att fullt ut delta i NATO:s och EU:s operationer. Det är ännu bättre om ett land kan leda en operation i ett område som är viktigt för världen. Denna politiskt sluga användning av militären för den egna säkerheten är i nuläget helt bakbunden av den militära strukturen och det militära utbildningssystemet.

Det finns många misstankar om NATO och många finländare känner att NATO-medlemskapet är otillräckligt för den långsiktiga säkerheten. Argumentet är att "vi behöver stå ensamma". Den före detta estniska överbefälhavaren general **Ants Laaneots** (själv en före detta sovjetisk officer) har

ofta sagt att det som Ryssland främst fruktar är ett territorialförsvar med ett nätverk av människor som är redo att dö för sitt land, men detta måste ses genom en modern militär lins. En militär modell där territorium måste försvaras är svår att föreställa sig idag. En armé som skulle göra detta skulle lätt ätas upp i bitar, om den inte fick slut på mat först. Detta sorts försvar fungerade fram till det första världskriget, men fungerar inte idag.

Snabbrörlighet, enormt ökade vapenräckvidder och en total revolution av underrättelse- och kommunikationssystem har helt sprungit ifrån den här tanken. Finska värnpliktiga och yrkesbefäl är varken utbildade eller underhållna för att kunna upprätthålla den här sortens strid under någon längre tid. Som avskräckning kan det låta bra men det har ingen grund i militär verklighet. Territorialförsvar betyder svaghet överallt och ingen styrka någonstans. Det föder en trögrörlig statisk mentalitet bland trupperna som är mycket farlig för framgång. Det kan också påpekas att ryssarna, om den här metoden skulle användas, som i Tjetjenien skulle underkua befolkningen genom terror, död och brutalitet.

Att träna en armé på ett modernt sätt med värnplikt och stort antal som grund är omöjligt. Det finns varken tid för riktig träning eller för att utveckla en verklig förståelse. Det finns definitivt inte pengar för att köpa modern utrustning. Det går helt enkelt inte jämnt ut i slutändan.

Även om det här systemet skulle fungera betyder bristen på samverkan med NATO och NATO-länder att de hela tiden föränderliga militära nivåkraven, teknikerna och idéerna skulle vara svåra att följa med. Den "stora" militära världen rör sig hela tiden framåt och blir snabbare dag för dag, och genom att säga nej till NATO-medlemskap begränsas den finska försvarsmaktens del av detta. Anledningen till att ha

kvar värnplikten måste alltså, eftersom den inte är rent militär, vara något annat.

Ett argument att överväga är att om det nuvarande systemet skulle misslyckas har reservsystemet levererat tillräcklig nationell vilja och ledarskap för att ta landet igenom en andra "lång vinter" med underkastelse under fienden. De som utbildats skulle helt klart vara mycket bättre mentalt utrustade för det än befolkningen i allmänhet. Eftersom mindre än hälften av ungdomarna är militärt utbildade skulle dessa löpa störst risk för att deporteras och dö. Deporteringar liknande de som baltstaterna utsattes för skulle vara givna. Bara ett system som utbildar alla, inklusive kvinnor, skulle motverka selektiv deportation. Detta skulle kräva nya idéer och ett nytt sätt att tänka. Det är också tveksamt om militären bäst kan stå för ett socialt och pedagogiskt nationellt behov som skulle tillfredsställas av ett kort smakprov på soldatlivet.

Under den tidiga självständigheten var nationell vilja och ett socialt kitt avgörande egenskaper. Värnplikten bedömdes vara nödvändig för den sociala sidan av nationens återuppbyggande. Även om detta fortfarande är politiskt nödvändigt är det inte lika klart om dagens system har samma effekter eller om en annan modell kunde användas. Det är en svår bedömningsfråga om det är möjligt att ge någon en nationell vilja som inte redan har det grundläggande i själen. Även om det går är den mest uppenbara sociala poängen med värnplikten idag att enbart män (förutom några få frivilliga kvinnor) gör värnplikten, och att antalet sjunker. De människor som är i störst behov av den sociala träningen, de svagare, underklassen, de som talar ett annat förstaspråk och yngre brottslingar, för att inte tala om alla kvinnor, är alla exkluderade. Värnplikten skapar ett samhälle i två skikt och förstärker sociala klyftor snarare än överbryggar dem. Jag känner många goda unga män och kvinnor som vill ge något tillbaka till samhället och ser sig själva som en del av den nationella säkerhetsmodellen. Dessa män och kvinnor är missnöjda med bristen på repövningar och organisationer som kan utveckla deras färdigheter. De har fått smak på något och svälter sedan. Detta är faktiskt en förolämpning av dem vars positiva inställning behövs mest. Den enda vägen för dem är att frivilligt delta i internationella operationer som finns i begränsade mängder. Om värnpliktiga och reserver är nödvändiga för den sociala sammanhållningen behöver detta allvarligt tänkas över. Om positiva sociala effekter kunde uppnås på annat sätt vore det värt att överväga. Det kunde till exempel handla om utbildning, en kadettstyrka, ett ökat antal reservförband med skattelättnader för tjänstgöring och garanterad högre utbildning för de som skriver på, nationella tävlingar och stöd till ungdomsorganisationer. Med en annan social modell och andra budgetmedel kunde kanske de önskvärda sociala effekterna nå de som behöver dem bättre än nu. Om kommandören för försvarsmakten måste vara en lärare i samhällskunskap borde denne åtminstone tillåtas att prova något liknande.

Värnplikten är dyr och kostar ungefär 1 procent av BNP per år. Det är en politisk fråga om detta ger valuta för pengarna. Det finns goda sidor. Många värnpliktiga skaffar sig kontakter och vänner för livet och får tid att utveckla sina personligheter och tänka över framtiden. De får däremot inte tillfälle till ett verkligt socialt sammanhang eftersom de kvinnliga värnpliktiga är få. Detta måste också ha en allvarlig inverkan på den nationella ekonomin. Det är också förmodligen sant att värnpliktiga är mer positiva och målmedvetna när de

rycker ut, men de försenas också i ungefär ett år i sina karriärer. Eftersom de utvalda värnpliktiga nästan säkert är sin generations bästa män kan det antas att ekonomin förlorar ett år av skatter och utkomster. Det behövs mer forskning om den ekonomiska sidan, men jag misstänker att de 12 förlorade månaderna är kostnadsneutrala för landet. Det som inte är kostnadsneutralt är de militärt förlamande kostnaderna för värnplikten och förrådsställningen av utrustning till reserver som aldrig används. Jag menar att den här försäkringens kostnader underskattas.

Det är högst tvivelaktigt om officerare som först och främst bär den nationella säkerhetsbördan är de bäst lämpade för att stå för försvarsvilja och social utveckling. Värdet av detta gentemot den minskade militära förmågan i kris måste diskuteras. Uppgiften att vara nationella pedagoger för värnpliktiga istället för officerare och underbefäl som lär sig sitt yrke skadar definitivt militären. Det är en allvarlig distraktion som hindrar den svåra yrkesutövningen. En diskussion måste också föras om skolsystemets förmåga att åta sig en del av detta, och om en annan modell med förändringar i reservsystemet, bättre utnyttjande av media, idrottstävlingar och politiska tal inte kunde göra samma sak med lägre kostnader.

Värnplikten inom dagens system skadar det militära resultatet och är också mycket riskabel eftersom reserverna bara kan användas på begränsade sätt. Det finns ingen garanti för att de skulle finnas tillgängliga eller kunna övas i kristider. Till skillnad från 1914 är tid inte längre en militär lyx. Militära operationer mäts numera i timmar och minuter, inte i dagar. Det är inte uppenbart i debatten i vilken grad värnplikten fortfarande av beslutsfattare ses som viktig för större sociala och pedagogiska inrikesmål. Om detta inte är den verkliga målsättningen begås ett allvarligt misstag om säkerhetsantaganden grundas på något militärt värde. Om dessa inrikes behov är viktiga borde de inte bara öppet tas med i debatten, utan kostnaderna för att använda militären som ett socialt och pedagogiskt verktyg borde vägas mot att värnplikten är socialt begränsande, dyr och sänker det militära värdet. Allt detta hindrar landet från att få verkliga politiska och säkerhetspolitiska fördelar genom att gå med i NATO, och detta kompenseras inte av en militärt realistisk försäkran mot Ryssland.

Inget av mina kommentarer är ägnade att kasta något tvivel över den finska försvarsmaktens mod eller förmåga. Den är sist och slutligen finsk, med ett fantastiskt arv och en intelligens och anpassningsförmåga som kommer att överstiga alla fienders. Det är systemet som inte fungerar, inte människan. Systemet vilar för mycket på politiska åsikter och förhoppningar om att allt kommer att ordna sig när kriget kommer. Det vilar på den politiska åsikten att mobiliseringen kommer att vara möjlig. Åsikter och förhoppningar är inte det samma som kunskap. För att veta något behövs verklig förmåga, att dagligen göra något militärt och att dagligen se detta göras. Soldatyrket är svårt och inte något som kan bara göras i orostider. Det finska försvarssystemet lever för mycket på hoppet, och förhoppningar är inte en militär princip.

Översatt från engelskan av Erik Hallstenson.

Glen Grant är pensionerad brittisk överstelöjtnant och före detta försvarsattaché i Finland. Han utför konsultuppdrag åt NATO.